

Студент 3 курсу
факультету економіки і права ХНЕУ

ПРОБЛЕМАТИКА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто поняття місцевого самоврядування в Україні, особливості його законодавчого регулювання, проблеми функціонування органів місцевого самоврядування та перспективи подальшого розвитку.

Аннотация. Рассмотрены понятие местного самоуправления в Украине, особенности его законодательного регулирования, проблемы функционирования органов местного самоуправления и перспективы дальнейшего развития.

Annotation. The concept of local government in Ukraine, the peculiarities of its legislative regulation, the problems of local government bodies functioning and prospects of their further development were considered.

Ключові слова: місцеве самоврядування, територіальна громада, законодавство, закони, рада, джерело влади, повноваження, міський голова, референдум.

Місцеве самоврядування є найважливішим елементом системи демократичного державного регулювання. Необхідність існування такого органу влади зумовлена, перш за все, базовими принципами демократії та децентралізації влади. Органи місцевого самоврядування є однією з головних підвалин будь-якого демократичного режиму, адже через них жителі територіальної громади мають безпосередньо здійснювати своє право на участь в управлінні державними справами [1]. Місцеве самоврядування, його гарантування з боку Української держави, є не тільки правом територіальної громади, але й принципом конституційного ладу України. Це знайшло своє відображення в ст. 7 Конституції України [2].

Місцеве самоврядування в Україні на сьогодні зіштовхнулося із загальною для всіх українських органів влади проблемою – недотриманням законодавчих норм на практиці, тобто невідповідністю закону та дійсності. Крім того, деякі елементи місцевого самоврядування не врегульовані законом, що призводить до неефективного функціонування органів місцевої влади, виникнення колізій та зловживань. Для того щоб розглянути проблематику місцевого самоврядування, необхідно проаналізувати чинне законодавство.

Відповідно до Конституції України, місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [2].

За визначенням Європейської хартії місцевого самоврядування місцеве самоврядування означає "право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою суспільних справ, які належать до їхньої компетенції, в інтересах місцевого населення" (ст. 3, ч. 1) [1]. Згідно з Європейською хартією, це право здійснюється як виборними та виконавчими органами, так і безпосередньо територіальними громадами шляхом використання різних форм прямої демократії.

Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21 травня 1997 р. під місцевим самоврядуванням розуміє "гарантоване державою право та реальну здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України" (ст. 2, ч. 1) [3].

Аналізуючи наведені визначення місцевого самоврядування, слід наголосити, що жителі територіальної громади мають не лише право брати участь у регулюванні суспільних справ, а й реальну можливість, яка може бути реалізована в процесі:

- 1) проведення місцевого референдуму;
- 2) дорадчого опитування громадян;
- 3) виборів органів і посадових осіб територіальної громади;
- 4) загальних зборів громадян за місцем проживання;
- 5) місцевих ініціатив;
- 6) громадських слухань;
- 7) звернень до органів і посадових осіб місцевого самоврядування [4].

Більшість громадян України не мають взагалі уявлення про наявність можливості висловити свою думку, що пов'язано також із низькою громадською активністю та юридичною неосвіченістю українців. Громадяни фактично беруть участь лише у виборах; знають про можливість проведення референдуму, проте такий прецедент на сьогодні ще не мав місця. Чи можна в такому разі стверджувати, що народ України повноцінно реалізує своє конституційне право бути джерелом влади? Де-юре – так, але де-факто, органи місцевого самоврядування перетворюються на окремі самотні інстанції, для яких волевиявлення народу не є первинним у процесі прийняття рішень.

Наступним "камнем спотикання" є можливість імпліменту мера – міського, селищного або сільського голови. Згідно з ч. 2 ст. 79 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", повноваження голови можуть бути достроково припинені в разі порушення Конституції або законів України, прав та свобод громадян, а також якщо він не забезпечує здійснення наданих йому повноважень.

© Гвоздик Д. О., 2013

Якщо наявні такі порушення, голову можна позбавити повноважень шляхом проведення місцевого референдуму на вимогу не менш як однієї десятої громадян або за власною ініціативою ради, а також без проведення референдуму, якщо дві третини депутатів місцевої ради ухвалюють таке рішення шляхом таємного голосування [3].

Необхідно розглянути, чи існує в українців реальна можливість реалізувати право на зняття мера з посади. Подібного прецеденту в українській історії ще не було, але невдоволення громадян діяльністю голови того чи іншого міста (села, селища) постійно виникає. Найменш вірогідним варіантом в українських умовах є зняття мера з посади за ініціативою двох третин депутатів ради або проведення референдуму за їхньою ініціативою. Це пов'язано з тим, що міський, селищний або сільський голова зазвичай є представником тієї політичної партії, яка представлена більшістю голосів у раді. Тобто стає зрозумілим, що зняття з посади голови викликає значні зміни для депутатів тієї ж партії, а вони в цьому не зацікавлені, бо, окрім інтересів народу, який вони мають представляти, депутати ради мають власні інтереси. Проведення місцевого референдуму за ініціативою громадян організувати майже неможливо. По-перше, через катастрофічну необізнаність громадян, а по-друге – через недостатньо прозору систему розгляду зібраних скарг громадян до ради. Часто трапляється так, що громадяни подають до місцевої ради зібрані скарги, які мають бути розглянуті протягом встановленого законом строку, проте залишаються без відповіді.

Тож які заходи необхідно запровадити для того, щоб на загальнодержавному рівні органи місцевого самоврядування дотримувались принципів демократії та вільне волевиявлення народу стало можливим? Звичайно, необхідно запроваджувати програми з підвищення юридичної грамотності населення, щоб кожен громадянин знав, яким чином він може висловити свою точку зору. Окрім того, потрібно врахувати досвід інших країн щодо діяльності засобів масової інформації як основного важеля впливу на органи місцевого самоврядування та центральні органи влади [5]. Засоби масової інформації не мають відігравати роль "засобів гласності", а мають вести пильний нагляд за діяльністю політиків. Якщо людина, яка обіймає посаду мера, поводить себе аморально, не виконує обіцянок перед народом та не виступає як представник народу, діючи у власних інтересах, то ЗМІ мають донести таку інформацію до народу. В інших країнах, якщо така інформація оприлюднена, мер сам невдовзі залишає посаду – це доказ ефективності ЗМІ як інструменту впливу суспільства на представників місцевого самоврядування.

Крім того, одним зі шляхів вирішення проблем місцевого самоврядування може бути внесення певних змін до законодавства. Наприклад, можна внести до переліку причин, зазначених у ч. 1 та 2 статті 79 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні" [3], додаткову підставу для дострокового зняття з посади голови сільської, селищної або міської ради – "за невиконання передвиборчої програми". Тоді, якщо протягом певного періоду новообраний голова не виконує власних обіцянок перед громадянами, вони можуть подати скаргу до місцевої ради, щоб депутати проголосували за зняття голови з посади, а якщо такі дії не принесуть результатів, то подати скаргу до суду. Суд зможе зіставити дії голови з передвибірчими обіцянками, що прописані в програмі, та ухвалити об'єктивне рішення. Для реалізації такої зміни необхідно буде внести поправки до інших законодавчих актів, що стосуються місцевого самоврядування в Україні. Зокрема, до Закону України "Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів" [6] необхідно додати статтю, що міститиме перелік положень, які обов'язково мають бути висвітлені у передвибірчій програмі.

Таким чином, можна зробити висновок, що проблематика місцевого самоврядування в Україні ґрунтується, перш за все, на недотриманні базового принципу демократії – народ є єдиним та незмінним джерелом влади і має право й реальну можливість брати участь в управлінні країною. Право існує, проте реальна можливість висловити свою думку виникає в українців лише на виборах. Крім того, не існує ефективних суспільних важелів, за допомогою яких громадяни могли б впливати на рішення місцевої влади та наполягати на тому, щоб до них прислухалися. Наостанок, ще й досі немає в Україні розвинутого громадянського суспільства, яке б прагнуло впливати на органи місцевого самоуправління, знало та захищало права народу.

Наведені шляхи вирішення проблеми місцевого самоврядування – лише загальний напрям, у якому необхідно рухатися українському народові. Становлення чесного, прозорого та ефективного місцевого самоврядування – справа складна і довга. Однак за цим – майбутнє демократичної України.

Наук. керівн. Буба Н. М.

Література: 1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. (ратифіковано 06.11.1996 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 2. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>. 4. Статут територіальної громади міста Харкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 5. Яковлев В. В. Государство и местное самоуправление в зарубежных странах: отдельные аспекты их взаимоотношений // В. В. Яковлев // Сибирский юридический вестник. – 2000. – № 4. 6. Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів : Закон України від 24.01.1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.